

Araştırma Görevlisi Hüseyin Çelikkol

Çankırı Karatekin Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi.

Çankırı Karatekin University
Faculty of Islamic Sciences

Çankırı, TÜRKİYE

huseyincelikkol@karatekin.edu.tr

<https://orcid.org/0009-0000-1354-9578>

<https://ror.org/011y7xt38>

Kur'an-Kâinat-İnsan Üç Kitabı Anlama ve Yorumlama Usûlü*

Qur'an-Universe-Human The Methodology of Understanding and
Interpreting the Three Books

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Kitap İnceleme / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Mayıs 2024 / 01 May 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Haziran 2024 / 13 June 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2024 / 30 June 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf | Citation

Çelikkol, Hüseyin. "Kur'an-Kâinat-İnsan Üç Kitabı Anlama ve Yorumlama Usûlü". *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 6 (Haziran 2024), 166-174.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Double anonymized - Two External

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır.

İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by Turnitin.

No plagiarism detected.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Hüseyin ÇELİKKOL).

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarına aittir.

Etik Bildirim | Complaints

darulhadis@karatekin.edu.tr

Yayıncı | Published by

Çankırı Karatekin Üniversitesi Darülhadis İslam Araştırmaları Merkezi

Çankırı Karatekin University Darulhadis Islamic Studies Center

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

*Arslan, Yahya. *Kur'an-Kâinat-İnsan Üç Kitabı Anlama ve Yorumlama Usûlü*. Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları, 1. Baskı., 2023.

Öz

Bu yazıda Kur'an, kâinat ve insanı birlikte inceleme, açıklama ve bu üç hakikati yorumlamanın usûlünü ortaya koyma hedefiyle Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Yahya Arslan tarafından 2022 de tamamlanan ve savunulan doktora çalışmasının, 2023 yılında "Kur'an-Kâinat-İnsan Üç Kitabı Anlama ve Yorumlama Usûlü" adıyla basılan kitabı değerlendirilecektir. Bu çalışmanın kritik için seçilmesinin temel nedeni, kitabın konuları itibarıyla oldukça güncel meselelere dönük bir yüzünün bulunmasıdır. Nitekim araştırmalarımız neticesinde Kur'an, kâinat ve insanı birlikte değerlendiren, bu üç hakikat arasında bulunan ilişkiyi etraflıca ele alan bir çalışma da bulunmamaktadır. Kitap, girişle beraber toplam dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında araştırmanın konusu ve önemi, kapsam ve kaynakları ifade edildikten sonra Kur'an, kâinat ve insan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişki genel hatlarıyla açıklanır. Kitabın birinci bölümü "Kâinat Kitabı", ikinci bölümü ise "İnsan Kitabı" olarak isimlendirilir. Söz konusu iki bölümde kâinat ve insan, özellikleri ve kendilerinde vuku bulan birtakım olaylar üzerinden Kur'an'ın anlatımı ve müfessirlerin yorumları ışığında incelenir. Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirmenin ardından üç kitabın birlikte okunması, anlaşılması ve yorumlanmasının gerekliliğine, elde edilen veriler ve önerilerle işaret edilirken, Kur'an, kâinat ve insan kitaplarının birlikte anlaşılması ve yorumlanmasının mümkün olduğu sonucuna ulaşılr.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Kur'an, Kâinat, İnsan, Kitap, Anlama, Yorumlama.

Qur'an- Universe-Human The Methodology Of Understanding and Interpreting The Three Books**Abstract**

In this article, with the aim of examining and explaining the Qur'an, universe and human together and revealing the method of interpreting these three truths, Çankırı Karatekin University Faculty of Islamic Sciences, Department of Tafsir, Dr. Lecturer. The book of the PhD study that was completed and defended by Dr. Yahya Arslan in 2022 and then was published in 2023 under the title "Qur'an- Universe-Human The Methodology of Understanding and Interpreting the Three Books" will be evaluated. The main reason why this study was chosen for criticism is that the book has a face that is very much oriented towards current issues in terms of its topics. In fact, as far as I have researched before we start to evaluate this book, there is no study on this issue evaluates the Qur'an, the universe and the human being together and deals with the relationship between these three truths in detail. The book consists of four chapters in total, including an introduction. In the introduction part, the subject and the importance of the research, its scope and sources are stated, and then the concepts of the Qur'an, the universe and the human being and the relationship between these concepts are explained in general terms. The first part of the book is titled "The Book of the Cosmos" and the second part is called "The Book of Man". In these two chapters, the universe and human beings are analyzed in the light of the Qur'anic narrative and the interpretations of the commentators through their characteristics and some events that took place in them. In the conclusion, after a general evaluation, the necessity of reading, understanding and interpreting the three books together is pointed out with the data and suggestions obtained. It is concluded that it is possible to understand and interpret the Qur'an, the universe and the human books together.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Universe, Human, Book, Understanding, Interpretati.

Yahya Arslan tarafından kaleme alınan bu araştırmanın temel konusu, Kur'an, kâinat ve insan olmak üzere üç kitabı birlikte okuma ve anlamanın imkân dahilinde olup olmadığının tespitini yapmaktır. Yazar ayrıca çalışmasının yapılan diğer çalışmalardan farkını iki husus üzerinden açıklayarak literatürdeki boşluğa dikkat çeker. Bunlardan ilki, önceki çalışmalar insan kitabını kâinat kitabı içerisinde değerlendirirken Arslan'ın, insanı da ayrı bir kitap olarak değerlendirerek üçlü bir tasnif yapması, diğeri ise daha önce üç kitabın birlikte okunması, değerlendirilmesi, anlaşılmasının önemi, gerekliliği ve imkânı üzerine bir çalışmanın ortaya konulmamasıdır. Ayrıca insanla ilgili kaleme alınan Kur'an merkezli eserlerde insanın Kur'an ve kâinat ile bağlantısının yeterince kurulmaması bu üçlü okumanın Kur'an, kâinat ve insan arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarma noktasında literatüre bir açılım sağlayacağı kanaatini

güçlendirmiştir. Araştırmanın arka planındaki birincil amaç, temel hipotez, yazar tarafından “Kur’an, kâinat ve insan kitabını birlikte okumanın gerekliliğini ortaya koymak, üç kitabı hesaba katarak evrensel bir okuma yöntemine ulaşmak” olarak ifade edilir. Çalışmanın bu temel amacının yanında ulaşılmak istenen muhtemel gayeleri, Kur’an âyetlerinde işaret edilen kâinatı bir kitap olarak görmek ve bu kitabı anlamak üzere hikmet ve imanla okumanın gerekliliğini ortaya koymak, Kur’an-ı Kerim’i anlamak ve anlatmak, Kur’an üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlamak ve sonraki çalışmalara bir yol çizmek şeklinde sıralamak mümkündür. Araştırmanın ana problemiği, kâinat ve insanı ele alan âyetlerin, bilhassa kevnî âyetlerin değerlendirilmesi üzerinden üç kitabı (Kur’an-Kâinat-İnsan) birlikte okumanın imkân ve gerekliliğinin tespitini yapmaktır. Söz konusu problemiği çözmek için üç kitabı da temelde ayrı ayrı olacak şekilde incelemenin yanında bütüncül bir yaklaşımla Kur’an merkezli, müfessirlerin yorumlarını da içerecek kapsamlı bir okumanın önemine vurgu yapılır. Meselenin bu yöntemle ele alınmasının çözüm noktasında fayda sağlayacağı kanaati belirtilmektedir. Çalışmanın geneline bakıldığında, kavram tahlili, söylem ve içerik analizi, literatür taraması gibi metodolojilerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çalışmanın birinci ve en önemli kaynağının Kur’an olduğu ifade edilir. Bununla birlikte klasikten günümüze tefsir eserleri ikincil kaynak olarak alınmaktadır. Yazarın faydalanacağı tefsir çalışmalarını geçmişten günümüze olacak şekilde tarihleriyle birlikte sıralaması ayrıca önem arz eder. Bunun yanında üçüncül kaynak olarak yakın dönem akademik çalışmalara müracaat edilir. Temel eserlere inilmeyerek zaman zaman ansiklopedi maddelerinin de kaynak olarak verildiği görülür.

Eserin içeriğine dair çizilen bu genel tasvirten sonra her bir bölüm; içeriği, yöntemi, temel ve alt iddiaları üzerinden ayrı ayrı incelenebilir. Giriş bölümünde öncelikle yukarıda da bahsettiğimiz, çalışmanın, amacı, kapsamı ve yöntemi gibi meseleler üzerinde durulur. Bölümün son kısmında üç kitap hakkında genel bilgiler verilir. Ancak çalışma içerisinde Kur’an için özel bir başlık açılmadığından bu kısımda özellikle Kur’an ele alınır. Buna göre Kur’an, ilahi bir kitap olması, Arapça olarak indirilmesi, mucizliği, son ilahi kitap oluşu ancak bununla birlikte önceki kitapları da tasdik etmesi, korunup muhafaza edilmesi Yüce Allah’ın uhdesinde olması, içerisinde şüpheye mahal verecek herhangi bir bilginin bulunmaması, anlaşılmasının kolay olması, tüm insanlığa nâzil olunması, hidayet kaynağı oluşu ve hak ile batılı birbirinden ayırması gibi özellikleri üzerinden âyetler ışığında tanıtılır. Ayrıca yazarın bu noktada Kur’an’ın konularını amaç ve araç konular olmak üzere iki temel başlıkta değerlendirmesi de dikkati caliptir (s. 17). Yazar, Kur’an’da iç içe sunulan konuları tek tek saymanın yerine bu şekilde bir tasnife gittiğini açıkça belirtmiştir. Devamında kâinat ve insanı açıklayan ve bu iki kitabın Kur’an ile olan ilgisini ortaya koyan Arslan, üç kitabın birbirleriyle ilişki halinde olduklarına işaret eder. Bir diğer husus, ilki giriş bölümünün sonunda olmak üzere bir ve ikinci bölümlerin de sonlarına birer adet tablo yerleştirilmesidir. Kur’an, kâinat ve insan mefhumlarının ilgili bölümlerde anlatılırken açılan konu başlıklarından her biri için örnek verilen âyetlerden birer adet, söz konusu tablolara konu, süre ve âyet numarası, âyet metni, âyet meali olarak dört başlıkta yerleştirilmiştir. Bu tablolar okuyucuya her bir bölüm için bütüncül bakış açısı sunmakla beraber konu başlıklarının, örnek olarak verilen âyetlerle sistematik değerlendirilmesi fırsatını vermektedir. Eserin ikinci bölümüne geçmeden önce bir hususa daha işaret etmek gerekir. Yazarın Kur’an’dan hariç kâinat ve insan kavramlarını kitap kelimesiyle birleştirerek bir terkip halinde okuyucuya sunması son derece önemlidir. Bu yaklaşımın, kâinat ve insanın da tıpkı Kur’an gibi cüzlere ayrılması, bu iki olgunun insanı tefekkür

ve tedebbüre yönelten ve Yüce Allah'ın varlığını, birliğini âdetâ bir delil olarak gözler önüne seren, kâinat ve insanın birinci ve ikinci bölümün konu başlıklarında ayrı ayrı ele alınan mûciz âyetlerden müteşekkil olması fikrine dayandığı söylenebilir. Nitekim anlatımı etkili kılan bu kullanım bir açıdan da konuyu aktarma noktasında atfedilen ehemmiyetin bir tezahürü olarak görülebilir.

Çalışmanın ana iskeletini oluşturan birinci ve ikinci bölümlerin değerlendirmesine geçmeden önce mezkûr iki bölüm için görebildiğimiz birkaç hususa işaret etmenin önemli olduğu kanaatindeyiz. Öncelikle bölüm başlıklarının oluşturulması noktasında yazarın, eserin yapısı, argümantasyon ve tasvir biçiminden anlaşıldığı kadarıyla takip ettiği yöntem hakkında herhangi bir bilgi vermediği anlaşılmaktadır. Ancak “*Kâinat Kitabı*” ve “*İnsan Kitabı*” ana başlıklarının altında bulunan konu başlıklarının uygun olarak seçildiğini ve bunların kendi arasında da bir uyum içerisinde olduğunu, bununla birlikte bölümler arası entegrasyon ve dizilimin de kendi içerisinde bir ahenk arz ettiğini ifade etmek mümkündür. Her ne kadar başlık kullanımında anlamsal ve uyum açısından bir problem gözükme de kullanılan başlık sayısının çokluğu, okuyucu için yorucu olmakla beraber kafa karışıklığına sebebiyet verebilir. Bu bağlamda yazar, çalışmanın 2. baskısında başlık kullanımında sadeleştirme yoluna gidebilir. Yazarın daha kolay anlaşılabilen bir tasnif tercih etmesi, eserden istifade oranını artıracak ve konunun künhüne vakıf olunmasını daha hızlı mümkün kılacaktır.

Birinci bölüme bakıldığında yazar, öncelikle *kâinat*, *âlem* ve *âyet* kavramlarını inceler. Buna göre kâinat ve âlem arasında anlam ilişkisi kuran yazar, bunu şu şekilde ifade eder: “*Âlem* ve *kâinat* aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Dolayısıyla *âlem* diye açıklamaya çalıştığımız her izahat aynı zamanda *kâinat* için de geçerlidir.” (s. 27). Adı geçen üç mefhumun incelenmesi noktasında, kavramların dilsel analizi, Kur'an'daki kullanımları, tekil-çoğul formlarının verilmesi şeklinde bir yol takip edilir. Bu noktada âlem ve kâinat terimlerinin kelam, felsefe ve tasavvuf ekollerinde kazandıkları farklı anlamları serdedilir. Ayrıca *âyet* kelimesinin dilsel analizinden sonra sözlük ve ıstilahî anlamları verilir. Yazar söz konusu üç kavram üzerinde bu türden bir inceleme yapmayı, bu kelimelerin araştırmaya temel teşkil etmesine dayandırır. Yazarın birinci ve ikinci bölümlerde takip ettiği yolu genel hatlarıyla ortaya koymak araştırmanın değerlendirilmesi noktasında kolaylık ve fayda sağlayacaktır. Bu noktada kâinat ve insan kitabı ayrı iki bölümde değerlendirilirken öncelikle bu iki bölüm çeşitli konu başlıklarına ayrılır. Bu konu başlıklarının her biri incelenirken ilk olarak meseleyi açıklar nitelikte bazı bilgiler verilir. Sonrasında konularla alakalı Kur'an'dan âyetler getirilerek müfessirlerin ilgili mesele hakkındaki görüşleri serdedilir. Bunun yanında zaman zaman modern bilimin verileri de kullanılarak âyetlerde konu edinen hususlar ile bilimsel veriler birlikte değerlendirilir. Ayrıca her konu başlığının sonunda konuyu açıklar ve özetler nitelikte genel bir çerçeve çizilir. Takip edilen bu metodun meseleleri karşı tarafa aktarma noktasında yerinde olduğu görülür. Nitekim bu yöntem okuyucuya sistematik bir düzlemde meselelere bakabilme fırsatı sunar. Bu bağlamda dikkat çekilecek bir başka husus, her ne kadar meselelerin değerlendirilmesinde yer yer âyetler ile bilimsel veriler arasında ilişki kurulsa da yazar, Kur'an'da kıssaların bulunmasının onu bir tarih kitabı yapmayacağı gibi bilimsel verilere dikkat çeken âyetlerin de Kur'an'da bulunması onu bir bilim kitabı yapmayacağını ifade etmektedir. (s. 37). Bilimin yanlışlanabilir olması hasebiyle bu açıklamanın yapılması önem arz eder. Bu izah ayrıca bizlere yazarın bilimsel tefsire karşı mesafeli duruşu hakkında ipucu verir.

Nitekim eserde kullanılan ayet değerlendirmelerinde bilimin verilerini neredeyse kullanmaması bu durumu destekler niteliktedir.

Bölümün devamında ilk olarak “kâinatın yaratılması” bahsi işlenir. Tarih boyunca bu konuda ileri sürülen görüşleri aktaran yazar, meseleyi âyetler ışığında inceler. Sonrasında göklerle yerin bitişik olması bahsi irdelenir. Bu bahiste yerin tek kütle olması anlamına gelen “*ratk*” ve bu tek kütlelenin bölünerek ayrılmasını ifade eden “*fatk*” kelimelerine dikkat çeker. Ayrıca âlemin yaratıldığı günden bu yana hacimsel anlamda genişlemeye uğradığını müfessirlerden aktarımlarla izah ederek bu durumun modern bilimde “Hubble Kanunu” olarak isimlendirildiğini ifade etmektedir. (s. 44). Bir başka bahis olan “altı gün-evre” hususunda yazar, “*eyyâm*” kelimesine işaret eder. Bu terimin öncelikle sözlük anlamlarını açıklar. Sonrasında Kur’an’da geçtiği yerlerde kullanıldığı manalar üzerinde oluşan yorum farklılıklarını müfessirlerin görüşleri üzerinden inceler. Devamında söz konusu terim ile kullanılan iki, dört ve altı kelimelerinin geçtiği ilgili âyetleri¹ klasik veya modern tefsir literatüründeki yorumlarıyla birlikte incelemektedir. Son kısımda altı devrin ne olabileceğini, Elmalılı Hamdi Yazır’ın (ö. 1361/1942) tefsirinde açıkladığı görüşler üzerinden ele alır ancak burada görüşler arasında herhangi bir tercihte bulunmaz. (s. 48).

Yazar “Kâinat Kitabı” bölümü içerisinde yukarıda ele aldığımız konular dahil, meseleleri incelerken öncelikle konuyla ilgili âyetleri sıralayarak dilbilimsel analizini yapmaktadır. Görebildiğimiz kadarıyla bölüm sonu değerlendirmelerindeki ana tema, “Kâinat Kitabı” içerisinde bulunan her bir cüz, her bir âyet, üzerinde derin tefekkür ile durarak ibret nazarından bakılması gereken hakikatlerdir. Yüce Allah kâinattaki her şeyi düzensizlik ve eksiklikten münezzehe bir şekilde mükemmel olarak yaratmıştır ve kâinattaki her bir cüz Allah’ın varlığının, birliğinin, kudret ve ilminin birer delilidir. Ancak şu var ki yazar, bu türden değerlendirmeleri benzer cümlelerle birçok konu başlığının sonunda yapmıştır. Bu durum zaman zaman okuyucu için sıkıcı olabilmektedir.

Yazar birinci bölümde ayrıca yedi gök ve yedi yerin ayrı ayrı ele alındığı başlıklarda öncelikle konuyla alakalı âyetleri verir. Özellikle yerin sayısındaki ihtilafa işaret eden yazar, müfessirlerin görüşleri üzerinden meselenin izahını yapar (s. 52). Arslan, örneklem kabilinden dünyanın yuvarlak yaratılması başlığında Kur’an’dan yedi gök ve yedi yerin ele alındığı yerlerde “*يغشي , نسلخ*” gibi fiiller ile Kur’ân’ın konuya dair sunumunu irdelemektedir. (s. 55-60). Yazar, dünyanın kendi eksenini ve güneşin etrafında dönmesine ayrı birer başlık açarak her iki durumun neticesinde meydana gelen kozmolojik olayların açıklanması üzerinde durur. Gök cisimleri meselesinde güneş, ay ve yıldız tafsilatlı bir biçimde ele alarak bunların Kur’an’da geçtikleri yerleri, işlevlerini, kâinata ve biz insanlara olan faydalarını hikmet ve tefekkür vechesinden incelemektedir. Aynı şekilde rüzgarları ve fonksiyonlarını, şimşek, yıldırım ve yağmuru da incelediği görülür. Bütün bu örnekler bir arada değerlendirildiğinde kâinatın coğrafi ve kimi zaman meteorolojik olgular üzerinden tanımlandığı görülmektedir. Bölümün devamında yazar, buraya kadar olan kısma daha üst pencereden bakabileceğimiz ve zikrettiğimiz meselelerin durumlarını, hikmetlerini ve varoluş sebeplerini şümül beş genel başlık açar. Buna göre kâinattaki her şey Yüce Allah tarafından bir ölçü üzere yaratılmıştır (s. 135). Aynı zamanda kâinattaki her bir cüz, her bir âyet, düşünener

¹ A’raf: 7/54; Yûnus: 10/3; Hûd: 11/7; Furkân: 25/59; Fussilet: 41/9, 10, 12; Hadîd: 57/4.

için Allah'ın varlığına ve birliğine şahitlik eden birer delildir. Yazar bu noktada *ومن آياته* ifadesine dikkat çeker (s. 143). Yine tüm bu bahsettiğimiz meseleleri içerisinde barındıran kâinat, insanın hizmetine verilmiştir. Burada da yazar Kur'an'dan *سخر* kelimesini zikrederek kelimeyle ilgili âyetleri sıralar (s. 143-144). Kur'an'da kâinatın ve kâinatta bulunan mahlukatın insanın emrine verildiği hususunda pek çok ayet mevcuttur. Ancak yazarın burada yalnızca *سخر* kavramı üzerinden meseleyi değerlendirdiği görülmektedir. Kâinatta bulunan her bir şey Yüce Allah'ı tespih ve secde halindedir. Yazar bu hususu *سبح* kelimesini esas alarak açıklar. Öncelikle *سبح* kavramının geçtiği âyetleri sıralayan yazar, mahlûkatın tespihini, dil ve hal tespihi olmak üzere iki durum üzerinden ele alarak bunların farkını ortaya koyar (s. 148). Kâinatta bulunan her bir zerre üzerinde ilahi bir plan ve eşsiz bir düzen vardır. Kevnî âyetlerde sıkça vurgulanan bu hususu yazar, ilgili âyetleri sıralayarak aktarır. Bununla birlikte âlemdeki düzende zuhur eden kötülükler ve bozulmaları, insan başta olmak üzere mahlûkatın çatışmasına dayandırır (s. 154). Arslan, bölüm sonunda Kur'an ve kâinat kitaplarını İbrahîmî bir bakış açısıyla değerlendirmenin öneminden bahsettiği bir başlık açar. Ancak burada İbrahîmî bakıştan tam olarak neyin kastedildiği açıkça belirtilmemiştir.

Yazar, ikinci bölümde öncelikle insan kavramının izahı üzerinde durur. Burada söz konusu mefhumun *انسية* veya *نسيان* kelimelerinden müştak bir isim olabileceği ihtimalinin gerekçelerini açıklar. Devamında insan kelimesinin Kur'an'daki çeşitli kullanım formlarını ve bu formların adedi üzerinde durarak, konuyla ilgili âyetleri verir. Arslan, insanın yaratılması noktasında “insanın yoktan yaratılması” ve “insanın vasıtalı yaratılması” şeklinde ikili bir tasnife gider. İnsanın yoktan yaratılması başlığı altında öncelikle Hz. Âdem'in yaratılışını ele alır. Bu bağlamda “Âdem” kelimesinin dilsel analizini yaparak, meseleyi ilgili âyet ve hadisler üzerinden inceler. Bu noktada söz konusu kelimenin ayrıca Himyerice, İbranice veya antik dillerden birisi üzerinden de açıklanması çalışmayı daha özgün kılabilirdi.

Yazar, insanın elementer yaratılışını altı safha üzerinden inceler. Buna göre söz konusu altı safhayı; turâb (Hz. Âdem'in yaratıldığı asıl unsur olan toprak), tîn-tîn-i lâzib (bu toprağın geçirdiği safhalardan birisi olan çamur ve yapışkan çamur), sülâle min tîn (çamurdan süzülen öz), hame-i mesnûn (şekillendirilmiş kara balçık), salsâl (kuru çamur), tesviye (elementer yaratılışın son safhası olan ve insanın kendisine ruh üfürülmeden önceki düzenleme) şeklinde sıralamak mümkündür. Elementer yaratılışın son basamağı olan tesviyenin ardından beden, canlanmak üzere ruhun üfürülmesine hazır hale gelir (s. 213). Yazar, bu bağlamda öncelikle ruh kavramı üzerinde durur. Devamında ruh üfürülmesi olayının keyfiyeti ve ne anlama geldiği hakkında bilgiler vererek mesele üzerindeki ihtilafli görüşlere değinir. Burada konunun açıklanmasında gözetilen sıralamanın yerinde olduğu görülmektedir.

İnsanın vasıtalı yaratılışı başlığında öncelikle Hz. Havva'nın Hz. Âdem'den yaratılmasını konu edinen üç farklı âyet-i kerîmeyi verir. Öte yandan özellikle son dönemlerde Hz. Havva'nın Hz. Âdem'den değil de Hz. Âdem'in yaratıldığı özden yaratıldığı söylemi artmıştır. Yazar, ilgili bölümde bu savununun yanlışlığını dört ayrı nokta üzerinden izah eder (s. 225-226). Bölümün devam eden kısmında insanın biyolojik yaratılışını, insanın elementer yaratılışında olduğu gibi altı safha üzerinden detaylandırır. Buna göre altı safhayı; nutfe (meni, sperm), alaka (döllenen hücrenin rahim duvarına asılıp kalması), mudğa (ceninin organlarının çıkmaya ve belirginleşmeye

başlaması), r'zâm (mudğanın kemiklere dönüşmesi), kemiklere et giydirilmesi ve biyolojik yaratılış evrelerinin sonuncusunu ifade eden halk-ı âhar olarak sıralamak mümkündür. Yazar, ikinci bölümde insanın değerli bir varlık olmasını, tıpkı Kur'an âyetleri gibi Allah'ın varlığına ve birliğine delil olan bir âyet ve ilahi vahye muhatap mükerrer bir canlı oluşuna ayrı birer başlık açar. Bununla birlikte insanın emaneti yüklenmesi konu başlığı altında ilgili âyeti verdikten sonra âyette geçen söz konusu emanetten kastın ne olduğu hususunu müfessirlerden aktarımlarla sekiz farklı görüş üzerinden değerlendirir (s. 262). İkinci bölümde ele alınan bir başka mesele transhümanizm ve yeni insan tasavvurudur. Yazar, bu konu başlığında öncelikle transhümanizm kavramının anlamsal çerçevesini çizer. Konunun devamında transhümanizmin amaçlarını sıralar (s. 282-286). Bu bağlamda transhümanizmin amaçlarına hizmet eden, transhümanizmin en önemli ve en güçlü araçlarından birisi olan (s. 288) yapay zekâ meselesini ele alır. Bununla birlikte Arslan, transhümanistlerin hayalini kurdukları ve yapay zekâyı ileri seviyelere taşıyacağı düşünülen tekillik kavramının, bilhassa teknolojik tekillik mefhumunun üzerinde durur. Ayrıca transhümanizm düşüncesini Kur'an merkezli bir değerlendirmeye tâbi tutarak Kur'an'da Yüce Allah'ın verdiği haberler üzerinden bu düşüncenin anlam ve amaçlarını yanıtlamaktadır. Dini literatüre bakıldığında transhümanizm ve yapay zekâ üzerinde pek de çalışma yapılmadığı açıktır. Bu bağlamda yazar, kitabın ikinci baskısında bu bölümü öne çıkarıp daha da geliştirebilir. Yazar bölümün son başlığında Kur'an, kâinat ve insan kitabının beraber değerlendirmesini yaparak kâinat kitabıyla ilgili âyetlerin yer aldığı bölüm sonu tablosunu okuyucunun istifadesine sunar.

Sonuç bölümünde yazar, öncelikle Kur'an'ın anlaşılmasının önemine vurgu yapar. Bununla birlikte birinci ve ikinci bölümlerde ele aldığı meseleleri kısaca izah ederek, eserin genel hatlarını çizer. Üç kitabın her birinin bir diğerine rehberlik ettiği hususunu göz önünde bulundurarak bu üç kitaptan herhangi birisinin ihmalinin diğerlerinin ihmali anlamına geldiğini ifade eder. Yazar, son tahlilde Kur'an, kâinat ve insan kitaplarının birlikte anlaşılması ve yorumlanmasının mümkün olduğu tezini delillendirdikten sonra bunları anlama noktasında üç kitabı beraber okumanın gerekliliğine dikkat çeker. Bununla birlikte elde edilen çıktıların, bulguların özetini ifade ederek bunları sıralar.

Yazarın eserindeki temel iddiasının, Kur'an, kâinat ve insan kitabını birlikte okumanın imkân ve gerekliliğini ortaya koymak ve üç kitabı da hesaba katarak evrensel bir okuma yöntemine ulaşmak olduğu düşünüldüğünde, birinci ve ikinci bölümlerde bu amaca matuf olarak söz konusu kâinat ve insan kitabı didaktik bir yöntemle ve detaylı analizler ışığında incelenir. Bu noktada yazar, okuyucuya Kur'an-ı Kerim'in kâinat ve insan tasavvurunu başarılı bir şekilde sunarak Kur'an, kâinat ve insan arasındaki sıkı bağı meseleler üzerinden âyetler ve müfessirlerin yorumları ışığında değerlendirir. Bununla birlikte bölümler arasında bir bütünlüğün sağlandığı görülür. Özellikle birinci ve ikinci bölümlerin sonlarında bulunan "Kur'an-ı Kerim ve Kâinat Kitabının Birlikte Değerlendirilmesi" ve "Kur'an-ı Kerim, Kâinat ve İnsan Kitabının Birlikte Değerlendirilmesi" başlıkları bölümler arası bütünlüğü sağlama noktasında önemlidir. Buradan hareketle çalışmanın içerisinde barındırdığı konular ve buna da bağlı olarak yazarın temel amaç ve iddiası dikkate alındığında, araştırmanın akademik düzeyde yapılan tefsir çalışmaları içerisinde, özellikle meseleleri sunuş biçiminde yapılan tasnif ve takip edilen metot itibarıyla literatüre katkı sağlayacak kapsamlı ve nitelikli bir çalışma olduğu ifade edilebilir. Arslan, çalışmasında her ne kadar akademik camiaya hitap etse de kullanılan dilin sade ve akıcı olması herhangi bir okuyucunun kitaptan istifade edebilmesine imkân tanır. Araştırmada birincil kaynak

olarak Kur'an-ı Kerim'e, ikincil kaynak olarak ise klasikten günümüze tefsir literatürüne sıkça başvurulur. Ayrıca bazı bölüm sonlarında bilgi ve yorum tekrarlarının yapılması, başlık kullanımındaki sayısal fazlalık, transhümanizm başlığının yüzeysel bırakılması, eserde eleştirilebilecek bir mahiyet arz eder.

Kaynakça / References / المصادر

Arslan, Yahya. *Kur'an-Kâinat-İnsan Üç Kitabı Anlama ve Yorumlama Usûlü*. Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları, 1. Baskı, 2023.